

SZEMLE

ADAM KASKA

A HÍDFŐ

(Zrinyi Katonai Kiadó, Budapest, 1979. 252 o.)

A szerző munkája lengyelül „Desant” címen jelent meg. Hasonló témával foglalkozik 1971-ben kiadott Nadwislańskie reduty (Sáncok a Visztulánál) c. könyve is. Mindkettőben a varsói felkelők segítségére siető 1. lengyel hadsereg desztant-jainak visztulai átkeléséről és elkeseredett hídfőharcairól szól.

A hídfő című regény minden fontosabb mozzanatához oda lehet tenni az 1. lengyel hadsereg valamely korabeli dokumentumát. Hőseinek túlnyomó többsége az *eredeti nevén* szerepel. Ezt a körülményt és egy rövid történelmi helyzetképet talán célszerű lett volna szerkesztői megjegyzésben, esetleg kiadói előszóban a magyar olvasók számára ismertté tenni.

1944. augusztus elsején a lengyel burzsoá politikai és katonai vezetés kirobantotta a varsói felkelést. Vérbefojtására a hitlerista hadvezetés óriási erőket vont össze Varsó térségében és Bach-Zelewski tábornok párancsnoksága alatt megindult a hadművelet a felkelők ellen. A heteken át hősiesen küzdő varsóiak helyzete szeptember elejére kritikussá vált. A felkelő csoportok parancsnokai határozottan kérték, sőt követelték a londoni lengyel emigráns kormány Honi Hadseregének főparancsnokát, Bór-Komorowski tábornokot, teremtsen végre kapcsolatot és kérjen katonai segítséget a Varsó felé törő 1. Belorusz Front párancsnokságától és a Front állományába tartozó, Berling tábornok vezette 1. lengyel hadseregtől.

Bór-Komorowski azonban nem kívánt összeköttetésbe lépni sem a szovjet, sem a Szovjetunióban alakult lengyel erők parancsokaival. Ehelyett elfogadta a németekkel való tárgyalások megkezdését. Ekkor érkezett Londonból a hír, hogy a szovjet és a lengyel csapatok megpróbálnak támadást kibontakoztatni Varsó el-

foglalására. A Honi Hadsereg főparancsnoka felfüggesztette a hitleristákkal a békes elvonulásról kezdett megbeszéléseket.

Szeptember 12-én a felkelés egyes önállóan harcoló csoportjai egyesítették erőiket egy közös párancsnokság alatt és — mivel Bór tábornok még mindig nem kereste a kapcsolatokat a szovjet csapatokkal — az „Egyesített fegyveres erők” vezetése átküldte megbízottait a Visztulán. Másnap éjjel a Honi Hadsereg feldeleit is átsónakáztak Varsó Praga városrészébe a szovjet és a lengyel párancsnoksághoz. Így jött létre végül összeköttetés a felkelés vezetése és az 1. Belorusz Front között. Ezt követően a szovjet párancsnokság a felkelők által megadott helyekre a front 16. légihadseregének PO—2-es gépeivel rendszeresen juttatott élelmet, fegyvert, lőszert, gyógyszert stb. Egy összesítés szerint 1944. szeptember 14—október 1. között a szovjet és a lengyel pilóták 2243 felszállással mintegy 160 tonna anyagot juttattak légi úton Mokotów, Ziloborz, Czerniaków és más kerületek felkelőinek.

A szovjet és a lengyel csapatok eközben — szeptember 14-re — felszabadították a Praga városrészt és kijutottak a Visztulához. A nagy víziakadály átkeléséhez azonban nem volt elegendő eszközük. Sikerült ugyan az ellenség védelmében néhány hídfőállást létesíteni a Visztula és a Narew folyók partján, de ezekben elkeseredett harcok folytak, megtartásuk jelentős erőket kötött le.

Praga városrész elfoglalása ugyanakkor stratégiailag jelentős esemény volt, mert ezáltal a hitleristák elvesztették a keleti arcvonalra irányuló utánpótlási útvonalaik egyik legfontosabb csomópontját. Ez azonban nem mentette meg Varsót. Hitler kegyetlenül meg akarta torolni a lengyel felkelést. Újabb erők érkeztek Varsóhoz és Bach-Zelewski utasítására nagy

támadást indítottak a felkelők által még birtokolt városrészek, különösen a Visztula-parti környék elfoglalására, hogy ezáltal megakadályozzák, hogy a szovjet és a lengyel csapatok hídfőt létesítsenek a varsói parton.

A kialakult súlyos helyzetben sem mondott le az 1. lengyel hadsereg parancsnoksága a főváros lakosainak megsegítéséről. Mikor végre kapcsolat jött létre a felkelőkkel, megfontolás alá vehették, miként is nyújtsanak támogatást az élethalálharcot vívó varsóiaknak. Rokosszovszkij marsall, az 1. Belorusz Front akkori parancsnoka írja emlékirataiban: „elhatároztuk, hogy erős deszantot szállítunk a túlsó partra, Varsóba, folyamatkező eszközök felhasználásával. A hadművelet szervezését az 1. lengyel hadsereg törzse vállalta magára. A partraszállás idejét és helyét, a tüzérségi és légi biztosítás tervét, a hazafiakkal való együttműködést, mindent időben egyeztetünk a felkelés vezetőségével. Szeptember 16-án a lengyel hadsereg deszantalegységei megindultak a Visztulán át. Olyan szakaszok száltak partra, amelyek a felkelő osztagok kezén voltak. Erre épült egyébként minden számítás. És váratlanul kiderült, hogy ezeken a szakaszokon hitleristák vannak.

A hadművelet nehezen bontakozott ki. A deszant első lépcsője nagy nehézségek árán megvetette lábát a parton. Egyre újabb erőket kellett harcba vetni. A veszteségek növekedtek, a felkelők vezetői pedig semmi segítséget nem nyújtottak a deszantnak, de még csak kapcsolatot sem próbáltak felvenni vele.” (K. K. Rokosszovszkij: Katonai kötelesség. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1971. 301. o.)

A több helyen átkelt lengyel katonáknak, a felkelőktől elszigetelten, csak Czerniakównál sikerült több napon át tartani az elfoglalt utcarészeket és háztömböket.

Szeptember 22-re, a fasiszta túlerővel vívott elkeseredett harcokban, a nagy vérvesztéséget szenvedett lengyel alegységek helyzete teljesen reménytelenné vált. Berling tábornok lengyel hadseregparancsnok másnap elrendelte a deszant visszatérését Praga városrészbe. A katonákkal együtt számos felkelő is, ki csónakon, ki úszva, ki a lerombolt hidak roncsain át, megkísérelte az átjutást a Visztulán. A fasiszták minden tüzérszökecskel lötték a partszakaszokat és a folyót. Az átkelők közül igen sokan életüket veszítették.

Ez dióhéjban a Kaska-regény történelmi háttere. Az író hűen idézte fel azt a politikai légkört, amely Varsóban az adott időszakban uralkodott. Megrázóan

ábrázolja a hazájuktól éveken át távol élő lengyel katonák hazatérését és találkozásait a varsóiakkal. Egy-egy szereplő gondolkodásán, magatartásán keresztül sokoldalúan mutatja be az egész bonyolult helyzetet és az emberek viselkedését befolyásoló problémákat. Például: hogyan vélekedtek az ellenállásról, a varsói felkelésről, az 1. lengyel hadseregről stb. a lengyel társadalom különböző rétegei, milyen érzékenyen reagáltak a katonák türelmetlenségére, arra, hogy nem ismerve a német megszállás következtében kialakult hazai viszonyokat, bíráló szavakkal illettek jelenségeket. Ugyanakkor a varsóiak is szemrehányó megjegyzéseket tettek a „Berling-fiúk” késésére.

A regény konkrét tartalma a Czerniakóvi hídfőállás létrejöttének és nyolc napon át tartó hősi védelmének története. A könyv éppen azért hat az olvasóra, mert igazat ír, nem szépít, a maga tragikus valóságában ismerteti meg az eseményekkel. Eszmeileg-politikailag elkötelezetten, mély humanizmussal mutatja be a felkelőket, a lengyel és a szovjet katonákat, a felszabadulást váró, sokat szenvedett lengyeleket, az angolokat istenítő polgárokat, a közös küzdelemben egymásra találó, különböző politikai csoportosuláshoz tartozó felkelőket egyaránt. Alakjai történelemformáló hősök és magánemberek — mindez mozgalmas, cselekvő egységben tárul fel a regény oldalain.

A Czerniakóvi hídfőharcokkal foglalkozva képet rajzol a zilborzi hídfőállásban kibontakozó elkeseredett küzdelmekről és a városközpontban, valamint Motokóvban folyó védelmi harcokról is. Tolmácsolja a felkelés megsegítésével kapcsolatos nézeteket, és ezeket rövid „hadkönyveléssel” válaszolja meg. A szovjet és a lengyel hadseregtől várt támogatás lehetőségeit elemezve rámutat, hogy az 1. Belorusz Front hadműveleteivel összehangolt felkelésnek milyen esélyei lehetnek volna, s mivel ez nem történt meg, a segítségre siető erők sem ölthettek tömeges méreteket. Egyszerű okból: az 1. lengyel hadseregnek összesen 44 ponton állt rendelkezésére. Egy NLP típusú pontonon 15 ember fért el. A felkelőkkel megbeszélte helyek elfoglalására az erőket (és a pontonokat) el kellett osztani. S mivel az átkelés helyeit a fasiszták közben birtokba vették, lövegeikkel nemcsak a folyót, hanem a Praga városrész part menti sávját is tűz alatt tudták tartani. Ennek következtében az 1. lengyel hadsereget nagy veszteségek érték az átkelések során emberben és eszközökben, még a varsói partréz elérése előtt.

Adam Kaska plasztikusan ábrázolja a varsói felkelés utolsó napjainak-óráinak

tragédiáit. A szenvedéseken és borzalmon azonban átizzik az örök emberi bizakodás, a humanizmus, a boldogság utáni vagy és az élet igenlése. Ez a regény éppen emberközelségével ragadja magával az olvasót, aki az utolsó laphoz érve még sokáig gondolkodni kénytelen a történeten, és állást foglalni a hídfőharccok résztvevőinek véleményében.

A regényt Bába Mihály fordította szíven, hitelesen. Tabák András szerkesztő gondossága is érződik a könyvön. Jó lett volna bátrabban élnie a szerkesztői jegyzetek lehetőségével éppen annak érdekében, hogy a magyar olvasó tudja is, hogy igaz történet beavatottja lett.

Godó Ágnes

B. B. SCHOFIELD

DER SPRUNG ÜBER DEN KANAL
Unternehmen „Neptun”
Die allierte Landung in der Normandie 1944
(Motorbuch Verlag, Stuttgart, 1978. 258 o.)

A nyugati szövetségesek 1944. június 6-i normandiai partraszállásáról írott művek száma és terjedelme ma már szinte áttekinthetetlen. A művek többsége azonban inkább a partraszállást követő szárazföldi hadműveletek leírásával és elemzésével foglalkozik s viszonylag kevés azon szerzők száma, akik a partraszállást megelőző tervező-szervező munkát, az inváziós hadsereg átszállításának bonyolult mechanizmusát, nemkülönben a partraszálló hadművelet egész lefolyását, más szavakkal a modern történelem legnagyobb kombinált tengeri-légi deszanthadműveletét veszik kés alá.

B. B. Schofield admirális, az angol flottafőparancsnokság törzsének egykori magasrangú tisztje s egyben az angolszász inváziós erők angliai főhadiszállásának egyik vezető munkatársa, nem kisebb feladatra vállalkozott! „*Ugrás a Csatornán át. A »Neptun« vállalkozás. Szövetséges partraszállás Normandiában 1944-ben.*” című művében, mint a normandiai partraszállást sikerre vivő deszanthadművelet létrejöttének és megvalósításának, az ún. Neptun vállalkozásnak tárgyszerű, nagy szakértelemmel és kevés részrehajlással megírt ábrázolására.

Mint köztudott, a tengeri deszanthadműveletek nem ismeretlenek az emberiség történelmében: a görög, római partraszálló hadműveletek, az újkor hajnalán végrehajtott angol (Drake 1585-ös támadása a nyugat-indiai szigetek ellen), spanyol (II. Fülöp Nagy Armadájának támadása Anglia ellen 1588-ban) és svéd (Gusztáv Adolf 1628, 1632-i hadjáratai) vállalkozások, a XVIII. századi angol

partraszállások (hétéves háború, amerikai függetlenségi háború), a XIX. sz-i angol—francia akció (1853—56, krími háború) s végül az ugyancsak angolok és franciák által kezdeményezett majd kudarcba fulladt hadművelet a Gallipoli-félsziget és a Dardanellák tengerszorosa ellen az első világháború második évében — jelzik a legkiemelkedőbb „kétéltű” hadműveletek sorát.

A II. világháború menetében a tengeri deszanthadművelet a brit hadsereg Dunkerque-i kivonulása óta napirenden volt, megvalósítására azonban csak a Szovjetunió nagy katonai sikerei által létrejött feltételek mellett kerülhetett sor. Ennek ideje szovjet megítélés szerint jóval hamarabb bekövetkezhetett volna, mint ahogy az angolszász szövetségesek — elsősorban politikai megfontolások alapján — tervbe vették, ill. a gyakorlatban végül is kivitelezték.

Mindez mit sem von le az angolszász hatalmak normandiai partraszállásának történelmi jelentőségéből s nem kisebbíti az antifasiszta koalíció nyugati államai népeinek áldozatkészségét és hősi erőfeszítését a német fasizmus közös megsemmisítésében.

A „Neptun” hadművelet megtervezése és későbbi lebonyolítása B. Ramsay angol altengernagy nevéhez fűződik, aki a brit expedíciós hadsereg Dunquerque-i sikeres evakuálását végrehajtotta, majd jelentős szerepet vállalt az angolszász hatalmak 1942 novemberi észak-afrikai partraszállásának irányításában. Nemcsak a tengeri deszanthadművelet megtervezéséből vette ki részét, hanem an-